

Լեւոն I Մեծագործը թագաւոր օծուելուց յետոյ ընկալեց Լէօ անունը: Կարմիր թանաքով ստորագրուած էր +Leo թագաւոր հայոց: Անունը լինում էր լատինատառ, իսկ «Թագաւոր Հայոց»-ը՝ մեսրոպատառ:

Տարսոնի ս. Սոփի Մայր տաճարը սկզբում եղել էր Բիւզանդական կառոյց: Արաբները Կիլիկիան գրաւելուց յետոյ այն վերածել էին մզկիթի եւ նոյնիսկ 833 թ. Կուկլակի կիրճի Թելուկ (այժմ՝ Անաշա կալէ) բերդում մահացած Մամուն խալիֆային թաղել էին տաճարի բակում: Տարսոնը մի քանի անգամ արաբների եւ բիւզանդացիների միջեւ տուրեւառի ենթարկուելուց յետոյ, ս. Սոփին վերստին վերածուել էր բիւզանդական տաճարի: Հայերը Տարսոնին տիրելուց յետոյ, սբ. Սոփին եւս անցել էր նոր տէրերի ձեռքը: 1275 թ-ին Եգիպտոսի մամլուկ Բայբարս սուլթանը հրկիզել էր ս. Սոփի տաճարը: Քիչ ժամանակ անց վերանորոգուել էր տաճարը եւ Հեթում II-ի եղբայր Օշին իշ-

խանը Տարսոնի Մայր տաճարում թագաւոր էր օծուել (1308թ.):

Միջնադարեան Տարսոնի ս. Սոփի Մայր տաճարի տեղում այժմ գտնուում է Ուլուճամի կոչուող գեղեցիկ եւ վեհաշուք մզկիթը: Դա՝ գործող մզկիթ է եւ կառուցուած է Տարսոնի (այժմ՝ Թարսուս) կենտրոնական մասում: Կիլիկիայի Հայկական թագաւորութիւնը անկում կրելուց (1375 թ.) յետոյ, որոշ մի ժամանակ անց մինչեւ յատակը քանդուել են տաճարի պատերը եւ նրա տեղում կառուցուել է Ուլուճամի մզկիթը: Հայոց տիրապետութեան շրջանի սուրբ Սոփի տաճարը կառուցուած էր բազմաստիճան որմնախարիսխի վրայ: Դրա հարաւի եզրը դուրս է մնացել Ուլուճամի մզկիթի հարաւային ճակատի պատի տակից եւ այժմ երեւու է փողոցի մայթի եզերքից: Անտեղ պարզ կերպով նկատուում է տաճարի եւ մզկիթի երկայնական առանցքների ուղղութեան տարբերութիւնները:

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կ. Ն. Իւզբաշեան, Հայագիտութեան Աերածութիւն. Ուսումնական ձեռնարկ, Ս. Պետերբուրգի համալսարանի հրատարակչութիւն, 2003

К. Н. Юзбашян, Введение в арменистику. Учебное пособие, Издательство С.-Петербургского университета, 2003

Սկսնակ արեւելագէտ-հայագէտներին հասցէագրուած այս համառօտ ձեռնարկը (64 էջ) գրուել է Ս. Պետերբուրգի համալսարանի Արեւելագիտութեան ֆակուլտետում մի քանի տարի առաջ վերաբացուած կարճաժամկէտ դասաւանդման բաժնի (որտեղ կան նաեւ հայոց լեզուի, պատմութեան եւ մշակոյթի դասընթացներ) ուսանողների համար: Բարձր մասնագիտական մակարդակով եւ մատչելի շարադրանքով այն հայագիտական աւարկաներին դեռեւս անծանօթ ուսանողի համար կողմնորոշուելու հիանալի գործիք է:

Հայագիտութիւնը Իւզբաշեանը դիտում է բառիս նեղ՝ դասական արեւելագիտութեան եւ բիւզանդագիտութեան հետ առնչուող առարկայի իմաստով, որպէս դասական հայերէնով՝ գրաբարով գրուած յուշարձանների եւ դրանցում արտայայտուած պատմական իրականութեան ուսումնասիրութիւն:

Ձեռնարկը չի յաւակնում ամբողջովին նորարարական լինելու. որպէս նրա նախատիպեր, ճիշտ է, նիւթի եւ հայերէն ու ռուսերէն գրականութեան աւելի սահմանափակ ընդգրկումով, Իւզբաշեանը նշում է հետեւեալ աշխատութիւնների համապատասխան բաժինները՝

Assfalg J., Krüger P., Petit dictionnaire de l'Orient Chrétien, Brepolis, 1991 (թարգմանութիւն գերմաներէնից՝ Kleines Wörterbuch der Christlichen Orient, hrsg. von J.

Assfalg, in Verbindung mit P. Krüger, Wiesbaden, 1975),

Albert M. e. a., Christianismes Orientaux. Introduction à l'étude des langues et des littératures. Initiation au christiannisme ancien, Paris, 1993:

Ձեռնարկի ներածական բաժինը հայ ժողովրդի պատմութեան սեղմ (էջ 6-19) ակնարկ է, որի վերջին (17-19) էջերը նուիրուած են հայկական սփիւռքին:

Հիմնական չորս բաժիններից առաջինը՝ «Հայոց լեզուաբանութեան հիմունքներ», տեղեկութիւններ է պարունակում հայերէնի ծագման, ուսումնասիրման պատմութեան, գրաբարի, միջին հայերէնի, արդի երկու գրական լեզուների մասին՝ կարեւորագոյն ընդհանուր հետազօտութիւնների, դասագրքերի եւ բառարանների թուարկումով: Երկրորդ՝ «Հայկական ձեռագրեր եւ վիճագրութիւն» բաժինը ծանօթացնում է գրերի գիւտի պատմութեանը, հայերէն այբուբենին, գրչութեան տեսակներին, վիճական արձանագրութիւնների առանձնատկութիւններին, ձեռագիր մատեանների արտաքին նկարագրութեանը:

Այս համառօտ՝ ընդհանուր տեղեկութիւններ պարունակող բաժիններին յաջորդող երրորդ՝ «Ձեռագրերի ուսումնասիրութիւն, տեքստի որոշում եւ հրատարակում» բաժինը գործնական եւ անկաշկանդ զրոյց է ապագայ հայագէտի հետ: Նրանում շարադրուած են ձեռագրերի ու-

սուսման սիրման (ձեռագրի նկարագրութիւն, հետազոտողին հետաքրքրող տեքստի, նրա հեղինակային պատկանելութեան որոշում եւ այլն) տարբեր փուլերն ու դրանց հետ կապուած դժուարութիւնները, տեքստերի հրատարակութեան զանազան սկզբունքները: Նշուում է, որ Հայաստանում կիրառուում են հրատարակութեան՝ 19-20-րդ դարերի սահմանազլխին էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի դասախօսների որդեգրած մեթոդները, որոնք իրենց հերթին ժառանգել էին դրանք Վենետիկի եւ Վիեննայի Մխիթարեաններից: Արժարձուում են գիտական թարգմանութեան, յուշարձանների թուագրման, ինքնուրոյն գրուածք կամ թարգմանութիւն լինելու հետ կապուած այլեւայլ խնդիրներ:

Չորրորդ բաժինը նուիրուած է Հայ միջնադարեան գրականութեան ընդհանուր բնութագրմանը: Հեղինակը նշում է, որ իր սեղմ շարադրանքի ու կամայականօրէն ընտրուած օրինակների նպատակն ընթերցողին Հայ հին գրականութեան բնոյթի մասին ընդհանուր պատկերացում տալն է: Առանձնայատուկ ու-

շադրութեան է արժանացած վաղ շրջանի պատմագրութիւնը, խօսուում է պատմական եւ գեղարուեստական տարրերի զուգորդման մասին: Իւզբաշեանը կանգ է առնում ձեռագրերի յիշատակարանների, կանոնական գրականութեան, բանաստեղծական ժանրերի վրայ՝ ուսերէն թարգմանութեամբ մէջբերելով մի շարք հատուածներ:

Ձեռնարկն աւարտուում է Հայագիտութեան եւ յարակից գիտութիւնների անխուսափելի փոխյարաբերութիւնների, պետերբուրգեան Հայագիտութեան փառաւոր անցեալի եւ ներկայիս Հնարաւորութիւնների մասին դիտողութիւններով: Վերջում կցուած է գրականութեան ցանկ (եօթանասուն անուն)՝ ըստ բաժինների:

Կ. Իւզբաշեանի համառօտ ներածութեան մէջ սկսնակ Հայագէտին անհրաժեշտ հարուստ ու բազմաբնոյթ տեղեկութիւնները ներդաշնակօրէն զուգորդուում են մեթոդաբանական եւ գործնական առումով պիտանի խորհուրդների հետ:

ԳՈՀԱՐ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ